

- «при выполнении служебных обязанностей, которые установлены законодательным актом Республики Казахстан об амнистии в связи с легализацией имущества».

Введен нижний предел кратного штрафа.

Усиление ответственности в основном, квалифицированном и особо квалифицированном составах обеспечивается за счет имущественных наказаний.

Считаем необходимым отметить также редакционные корректировки и совершенствование юридической техники конструирования правовых норм, внесенные Законом РК от 12 июля 2018 года «О внесении изменений и дополнений в некоторые законодательные акты Республики Казахстан по вопросам совершенствования уголовного, уголовно-процессуального законодательства и деятельности правоохранительных и специальных государственных органов».

В целом, действующий Уголовный кодекс Республики Казахстан, закрепляющий исчерпывающий перечень коррупционных преступлений, способствует эффективному противодействию коррупции со всей решительностью и по всем направлениям.

Список использованной литературы:

1 Уложение о наказаниях уголовных и исправительных 1845 года <http://xn--e1aaejmenosxq.xn--p1ai/node/13654>

2 Декрет СНК РСФСР «О взяточничестве» от 8 мая 1918 года <https://fotostrana.ru/public/post/235888/1043913865/>

3 Биебаева А.А. Современное состояние и тенденции развития антикоррупционного уголовного законодательства РК // Современные направления развития юридических, экономических и социально-гуманитарных наук: Материалы Международной научно-практической конференции. Часть 1. - Караганды, 2011. - С.60-63.

Бағдатқызы А.

*Академик Е.А. Бөкетов атындағы Қарағанды университетінің, заң факультетінің
СПД-22-Ітобының студенті*

*(ғылыми жетекші қылмыстық құқық, процесс және криминалистика кафедрасының
аға оқытушысы, з.ғ.м Абзалбекова М.Т.)*

ҚЫЛМЫСТЫҚ ІС ЖҮРГІЗУДЕГІ МӘЖБҮРЛЕУДІҢ ЗАҢДЫҚ ТАБИҒАТЫ

Мемлекеттегі қазіргі жағдайды ескере отырып, қылмыстық іс жүргізу қылмыспен күресуде нәтижелі болу керек екенін атап өткен дұрыс, себебі қылмыспен күресудің нәтижелілігі заңдылық пен құқықтық тәртіпті нығайтады. Қылмыстық процестегі бұлтартпау шараларын реттеуге байланысты ғылыми зерттеулердің бағыттары, ең басынан құқықтық мемлекет құру сұрақтарымен байланысты.

Мәжбүрлеу қоғамдық қатынастарды реттеудің тиімді құралы болып табылады және оның әрекет ету осы қатынастардың құқықтық нормативті сипатымен ерекшеленеді. Қылмыстық-процессуалдық мәжбүрлеу шараларын қолдану барысында процессуалдық мәжбүрлеу құралдардың құндылығы, қылмыстық сот өндірісінің міндеттерін шешу үшін оларға жүгінудің заңдылығында негізділігімен сипатталады. Процессуалдық мәжбүрлеу институтының әлеуметтік құндылығын оны сипаттайтын тараптары және қасиеттері мен жиынтығын қарастырған жөн. Осылардың ішінде рұқсат етілген жариялы мәжбүрлеудің көлемі мен шектерін қатаң шектейтін мәжбүрлеу шараларын қолданудың процессуалдық формасы және адамның, азаматтың құқықтары мен бостандықтарының епіддіктерінің жүйесі бірінші дәрежелі мағынада болады.

Мемлекет азаматтардың қажетті іс-жүргізу міндеттемелерді орындауды талап ете отыра, олармен қылмыспен күресу ауыртпалығын бөліседі. Бұндағы қоғамның қылмыстан бос еместігі, азаматтардың қылмыстық сот жүргізуге қатысудың әлеуметтік қажеттілігінен бос

еместігін және соған байланысты болатын ыңғайсыздық пен шығындарды көтеретіндігін көрсетеді. Бірақ бостандықтың танылған қажеттілік екені бесенеден белгілі емес пе?

Қылмысты түбірімен жою қажеттігін түсінген және өзін қылмыстық – іс жүргізу құқықтық қатынастарының саласына еркін қосқан тұлға мәжбүрлеуді қажет етпей, еркін әрекет жасайды. Көріп отырғанымыздай бостандық пен мәжбүрлеу диалектикалық бірлікте: қылмыспен күресуге әлеуметтік тұрғыда мәжбүрленген адам, нақты іс бойынша қылмыстық соттың іс жүргізуге қатысқан кезде өз өнегелік позициясын таңдау бостандығын сақтай алады. Бұлай қатысу еркін және мәжбүрлеуге бөлінеді.

Екіншіден, қылмыстық іс жүргізу мәжбүрлеуінің әртүрлі, оған жүктелген іс-шаралық міндеттемелерді жүзеге асыруға жету мақсаты бар субъектіге тікелей тәни әсер ету болып табылады.

Үшіншіден, заңсыз және негізсіз іс-шаралық актілердің күшін жою-бұлда қылмыстық-іс жүргізу арқылы мәжбүрлеудің бір түрі болып табылады.

Қылмыстық сот өндірісінің мақсаттарына мәжбүрлеу арқылы қол жеткізу мәселелері ең алдымен мемлекеттік мүддені жүзеге асыруды кепіл ететін көзқарастар тұрғысынан анықталады деген бірқатар көзқарастар бар. Бұл көзқарас құқық шеберінде, өйткені процессуалдық мәжбүрлеу шарасының қызметтік ролі жазасының болмай қойылмайтындығымен тығыз байланысты. Мәжбүрлеу қоғамдық қатынастарды реттеудің тиімді құралы болып табылады және оның әрекет ету осы қатынастардың құқықтық нормативті сипатымен ерекшеленеді. Мемлекеттік аппарат күшімен қамтамасыз етілген мәжбүрлеуге анықтама бере отырып көпшілік авторлар Б.Т.Базылевтың көзқарасына негіз ретінде қолданады [1;66]. Мемлекеттік мәжбүрлеу, мемлекеттік талаптарға бағындыру мақсатындағы жеке, материалдық және моральдық шектерді қою арқылы фигуралық немесе психикалық ықпал ету болып табылады.

Бұл анықтамада мәжбүрлеудің басты мақсаты ретінде тек мемлекеттік мүдде ғана табылатыны айқын анықталады. Бірақта бұл анықтамада мәжбүрлеудің мәні толық көрініс таппайды, өйткені оның құқық реттеуші сипаты көлеңкеде қалып қояды. Мемлекеттік мәжбүрлеуді қоғамдық қатынастарды реттеудің әдістерінің бірі ретінде қарастырған жөн. Мәжбүрлеудің мәнінің бұндай түсініктемесі мәжбүрлеу шарасының мақсаты және құралды тағайындауды біріктіретін ғана мәні, негізгі қасиетін анықтауға мүмкіндік береді. Мақсатты тағайындалуы деп біз мемлекеттік мәжбүрлеу көмегімен шешілетін мақсаттардың жиынтығын түсінеміз. Ал мәжбүрлеудің құралды тағайындалуы, нақты міндеттерге жету мақсаттарындағы арнайы құралдары мен тәсілдері таңдау мен пайдалануды сипаттайды.

Процессуалдық әдебиеттерде кейбір авторлар мәжбүрлеудің ұғымын анықтауға басқаша көзқарасты жүзеге асырады.

В.М.Корнуковтың пікірі бойынша, қылмыстық іс жүргізудегі мәжбүрлеу, қылмыстық сот өндірісінің мақсаттарын тиісті орындау мен іс жүргізу қатысушыларымен өз міндеттерін орындауды қамтамасыз етуге шақырылған, қылмыстық іс жүргізу заңымен қарастырылған мәжбүрлеу шараларының жиынтығы [2;7].

Қылмыстық сот өндірісіндегі мәжбүрлеудің түсінігінің ұқсас тұжырымдамасы басқа да авторлардың еңбектерінде қолдану тапқан. Қылмыстық іс жүргізудегі мәжбүрлеу шарасын “мемлекеттік мәжбүрлеудің құралдарының дефинициясы арқылы анықтайды және сонымен қатар мемлекеттік мәжбүрлеуді тұлғаның мемлекеттік ұйғарымдарға бағынуы деп сипаттайды. Біздің көзқарасымыз бойынша, процессуалдық мәжбүрлеудің мәнді ерекшеліктерін ”шаралардың жиынтығын, “құралдардың жиынтығын деген, онымен ұқсас дефиницияларда іздеу нәтижесіз болып табылады. Ол процессуалды мәжбүрлеудің мәнін терең түсінуді қамтамасыз ете алмайды. З.Ф.Коврига ұсынған қылмыстық іс жүргізудегі мәжбүрлеудің қылмыстық сот өндірісінің мақсаттарын жүзеге асыруға бағытталған, қылмыстық іс жүргізушілік құралдарда көрініс табатын, мемлекеттік ықпал етудің әдісі ретіндегі анықтамасы қолдауға тұрады[3;8]. Біздің ойымызға, бұл анықтаманы ең сәттілердің қатарына қосуға мүмкіндік беретін, барлық шарттардың өзінде де, егерде оны кейбір толықтырулар мен түзетулерді жасап қабылдаса, онда ол алдыңғы қатарға шығар еді. Егерде

мәжбүрлеуді, оның қызметтік ролі тек қана қылмыстық іс жүргізудің қатысушыларының қайсы біреуіне тек бір ғана ықпал етуге әкеліп тіресе, онда біз оның қолдануының аумағын шындыққа сай келмейтін жасанда түрде маңызды шектейміз. Сондықтан да, әлеуметтік-экономикалық қатынастармен объективті сипаттайтын, мәжбүрлеу психикалық немесе физикалық ықпал етудің мақсаттарынан басқа, қалыптасып отырған қатынастарды жалпы реттеу мақсаттарына олардың қоғамының бүкіл азаматтарының және бөлек әрқайсысының қызығушылықтары үшін реттеу мақсаттарына қызмет етеді.

Мәжбүрлеудің объективті мінезі, егерде мәжбүрлеу шараларын қолдану үрдісінде жүзеге аспаса да, онда солардың ішінде міндетті түрде көрініс табады. Заңды “процессуалдық мәжбүрлеу шаралары деген термин жоқ. Ол жиынтықтаушы сипатқа ие болады. Бұл топтың қылмыстық-процессуалдық тәсілдердің көпшілігі ішінен бөлініп шығуынан критерий болып отырған олардың потенциалды түрде қалыптастырылып енгізілген, объективті мәжбүрлеуші мінезі. Қылмыстық-процессуалдық мәжбүрлеу шаралары деп біз сот өндірісі аумағындағы қоғамдық қатынастарды құқықтық реттеудің қандай да бір тәсілін түсінеміз [4;17].

Өзін өзі шектеу, құқықтық нормалардың құқық шектеуші мінезіне байланысты туындаған нәтиже болып табылады, И.Л.Петрухин субъективті критерийді негіздеу үшін, тергеуді немесе басқа да тергеу әрекетін жүргізу үшін, тергеушінің шақыру бойынша куәнің келуін қамтамасыз етуінің мысалын келтіреді [5;22].

Ал субъективті критерий, процессуалдық ықпал етуге ұшырылатын сот өндірісінің қатысушысының санасымен еркін абсолюттендіреді де, процессуалдық мәжбүрлеу шараларын қолданудың айқын көрсетілмеген шектерін бекітіп, еркін тәртіптің шекараларын анықтайды. Процессуалдық мәжбүрлеудің мәні біздің түсінуімізде тұлғаның әлеуметтік-құқықтық дәрежесі, ол үшін қажетті құндылықтар мен байлықтардың қол жеткізетіндігінің дәрежесі ескеріледі. Қылмыстық сот өндірісі саласында тұлға заңды қызығушылықтары мен құқықтары қаншалықты шынайы қамтамасыз етілетіндігі, қылмыстық-процессуалдық мәжбүрлеу шарасының мәні туралы сұрақтың дұрыс шешілетіндігімен байланысты екенін айта кеткен жөн. Соңғы уақытта процессуалист-ғалымдар процессуалдық мәжбүрлеу шарасымен қатар, қылмыстық-процессуалдық мәжбүрлеудің тәсілдері ретінде, қылмыстық-процессуалдық жауапкершілік, қылмыстық-процессуалдық санкциялар, құқықтық тәртіпті қорғау мен заңдылықты орнына келтіру шаралары аталынады. Мәжбүрлеуді оның көрініс табуының әр түрлі формаларында қарастырған жөн. Ол өзіне, қылмыстық-процессуалдық санкциялармен қатар қылмыстық-процессуалдық жауапкершілікті енгізеді.

Мәжбүрлеу шаралары мен процессуалдық мәжбүрлеудің басқа шараларын қолданудың негіздері болып тұлғаның құқыққа қайшы тәртібінің мүмкін болуына көрсететін шынайы мәліметтер немесе ықпал етудің тиесілі тәсілі керек қылатын және қылмыстық-процессуалдық әрекетті қиындататын, басқа да жағдайлардың көрініс табуы табылады. Қорыта айтқанда, қылмыстық-процессуалдық санкциялар мен процессуалдық жауапкершілікке қарағанда, мәжбүрлеу шаралары бұл қылмыстық сот өндірісінің мақсаттарына жетуді тікелей қамтамасыз етуші, айыпкер (күдікті) тарапынан жасалынатын процессуалдық бұзушылықтарың алдын алу мен жоюдың тәсілдері. Процессуалдық мәжбүрлеу шаралары келесі жағдайлармен мінезделеді:

1. Олар тек қана қылмыстық сот өндірісінің саласында қолданылады;
2. Оларды қолдану мүмкін етілетін, қатысты тұлғалардың еркі мен ықыласына тәуелсіз қолданылады;
3. Бұл шараларды қолдану тұлға құқықтарын белгілі бір шектеумен байланысты, ерекше алғанда жеке бостандық құқығы, дене қолсұқпаушылығы, еркін жүріп, тұрып мен әрекет етуді тандау құқығы, хат жазысу құпиясы мен пәтер-үй қолсұқпаушылығы құқығы;
4. Нақты шаралар, оларды қолдану негіздері, шарттары, шектері мен тәртібі қылмыстық процессуалдық заңмен қатаң шектеледі, қолдануға мүмкін тиісті тұлғалар;
5. Оларды қолданудың заңдылығы мен негізділігі саяси, экономикалық, құқықтық, соның ішінде қылмыстық-процессуалдық кепілдіктердің жүйесімен қамтамасыз етіледі.

Процессуалдық мәжбүрлеу шаралары қылмыстық сот өндірісінің міндеттерін тиісті жүзеге асыруды қамтамасыз ету мақсаттарында, қылмыстық істерді тергеу мен шешу үрдісінде пайда болатын, мүмкін және айқын кедергілерді жою үшін айыптыға, сезіктіге, жәбірленушіге, куәға және т.б. тұлғаларға қатысты сотпен прокурорға тергеушімен және алдын ала тергеу органымен, заң мен қатаң бекітілген тәртіптерде қолданылатын, қылмыстық-процессуалдық заң шығарушылықпен қарастырылған мәжбүрлеу мінездегі процессуалдық тәсілдер деп анықтауға болады. Қылмыстық процесте көптеген әрекеттер оның жеке қатысушыларының ықыласына қарсы жүзеге асырылады, бұл тұрғыда күштеудің бір қатар дәрежесінен айрылады. Бұл әрекеттерге куә мен жәбірленушіні көрсетулер беруі үшін, экспертті сараптама қортындысын беру үшін шақыруы қылмыстық жауапкершілікке тарту және т.б. жатқызылуы мүмкін. Осы негізде жекелеген авторлар бұндай да әрекеттерді процессуалдық күштеу шараларына жатқызу теоретикалық және тәжірибелік тұрғыдан негізсіз расталмаған т.б.

Қылмыстық-процессуалдық мәжбүрледі қолдануды құзыреті бар субъектілер ортасы заңда нақты анықталған-бұл алдын ала тергеуді жүзеге асырып отырған тұлға, тергеуші, прокурор, судья және сот.

Бір жағдайларда қылмыстық-процессуалдық мәжбүрлеу шаралары қылмыстық-процессуалдық қатынастардың белгілі бір субъектілерінің процессуалдық-құқықтық нормалардың нұсқамаларына сәйкес келетін тәртібін қамтамасыз етуге бағытталған басқа жағдайларда дәлелдемелік материалдарды алу мен зерттеуді қамтамасыз етуге шақырылады.

Қылмыстық-процессуалдық мәжбүрлеу қылмыстық-процессуалдық әрекеттің қатысушыларын жеке, мүліктік немесе ұйымдық мінездегі құқықтық шектеулерде көрініс табатын мемлекеттік ықпал етудің әдісі, оларға заңмен анықталған негіздердің болуында тергеу, прокуратура, сот органдарымен, әділ сот мүдделеріне қауіп төндіретін әрекеттерді жою үшін және қылмыстық сот өндірісінің мақсаттарын тиімді шешу шарттарын қамтамасыз ету мақсаттарында процессуалдық-құқықтық мәжбүрлеу шараларын қолдану мүмкін.

Қорытындыға былай айтуға болады: процессуалдық мәжбүрлеу шаралары жеке өзіндік логикалық құрлысы бар қылмыстық-процессуалдық құқықтың бөлек нормалары ретінде қарастырылады.

Қолданылған әдебиеттер тізімі:

1. Базылов Б.Т. Об институте юридической ответственности / Б.Т.Базылов // Советское государство и право.-1975.-№1.-С.110-115
2. Корнуков В.М. Меры процессуального принуждения в Советском уголовном процессе. Саратов, 1978.-С.7 защиты.-Уфа, 1978.-С.15
3. Коврига З.Д. уголовно-процессуальное принуждение.-Воронеж, 1975.-С.30
4. Алексеев Н.С. и др. Очерк развития науки Советского уголовного процесса.-Воронеж, 1980.-С.62-63
5. Петрухин И.Л. Свобода личности и уголовно-процессуальное принуждение.-С.1985.-С.44

Десюнов А.

магистрант 2 года обучения ОП «Судебно – прокурорская деятельность»,

Жумагазиев А.

магистрант профильного направления ОП «Юриспруденция»

*(Науч.руководитель: профессор кафедры уголовного права, процесса и криминалистики,
к.ю.н. Аманжолова Б.А.)*

НЕКОТОРЫЕ ВОПРОСЫ ИНТЕРНЕТ – МОШЕННИЧЕСТВА